УДК 165.4 / 351 / 354

М. Ф. ГОЛОВАТИЙ

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

ДІЙСНІСТЬ, СВІТОВИЙ РОЗВИТОК І ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ: НОВЕ БАЧЕННЯ І НОВА ПАРАДИГМА (ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ)

Наукові праці МАУП, 2012, вип. 1(32), с. 5–12

Хто ми є, яким є світ, куди ми йдемо, чи правильно обрали свій шлях? Мабуть, такі питання передусім ставить перед собою кожна свідома людина.

Світ, світовий розвиток – то відповідна даність, у координатах якої живе кожен з нас. Така дійсність однакова для всіх, однак відчуваємося ми в ній надто по-різному.

Дійсність завжди буває або денотативною, або конотативною, тобто реальною в часовому вимірі й просторі.

Денотативна дійсність найпомітніше наближена до реалій. Це – факт, дані соціологічних досліджень, певна інформація, цифри і т. ін. Така дійсність існує фактично сама по собі, хоча впливають на неї чимало людей і факторів.

Конотативна дійсність конструюється політиками, суспільними, громадськими діячами, певними політичними, соціальними інститутами і т. ін. При цьому така дійсність конструюється за певними, вигідними для їх "авторів" знаками, символами.

Отже, існує багато моделей дійсності, як і елементів, що є складовими таких моделей. Це різні життєво важливі сюжети, знаки, міфи, стереотипи, навіть легенди, які й складають політичний текст суспільства. До того ж, будь-яка дійсність є семіотичною, тобто складається зі знаків. Відтак, сконструйовану дійсність можна визначити на основі знаків, які викликають і забезпечують зв'язок між предметом та його образом у свідомості окремого індивіда. Є знаки, які об'єднують, консолідують суспільство, а є й такі, що, навпаки, роз'єднують людей. Українська людина це помітно відчуває у повсякденному житті.

Моделі дійсності, в тому числі й політичної, у кожній країні складаються відповідно до багатьох факторів, особливостей. Так, в Україні історично і традиційно фактично до початку XX ст. дійсність моделювалася за двома основними зразками моделей: перша – українська культурна модель, яка в основному орієнтувалася на консервативні традиції козацької доби, знаки "ОУН-УПА", "Роман Шухевич", "Симон Петлюра" та ін.; друга – поєднана з російською і радянською культурними традиціями, оперувала

© М. Ф. Головатий, 2012

символічними знаками, які в сумі "становили" Радянський Союз. Фактично така роздвоєність, що певною мірою дається взнаки і в XXI ст., є значною базою не лише для політичних неузгоджень і протиріч (невідповідність концептуально-політичних підходів до оцінки дійсності, прогнозування й сподівань щодо її розвитку), а й елементарних політичних спекуляцій на недоліках і проблемах фактичного творення суспільної, політичної діяльності.

Є й інші цікаві аспекти проблеми моделі дійсності, притаманні українству. Так, український дослідник І. О. Демішева доводить, що відповідно до соціологічних досліджень українці сприймали державу (дійсність – М. Г.) переважно як даність, ніж як цінність. Більше того, громадяни України в першу чергу асоціювали себе з регіоном, у якому вони проживають, а вже потім з усією країною. Звідси зрозуміло, чому існують істотні міжрегіональні неузгодження і навіть протиріччя, що даються взнаки у процесі формування цілісного соціального організму (суспільства, держави), духовного стану українства.

Стрімкий і багато в чому непрогнозований, неочікуваний розвиток людства, окремих великих спільнот, загрозливе поєднання природних стихійних катастроф з глобальними загрозами, породженими, як не парадоксально, потужним науково-технічним, інформаційно-комунікативними глобальними процесами (СНІД, наркоманія, поширення вірусних хвороб тощо), викликали сумніви щодо можливостей сучасних наук, насамперед суспільних, об'єктивно пояснити й оцінити ці процеси. Відомо, що суспільні науки передусім мають розкрити і пояснити закономірності та особливості розвитку людини, групи, суспільства. "Якщо суспільні науки не спроможні це зробити, – пишуть російські дослідники С. Я. Куриц та В. П. Воробйов, – можна піддати сумніву, чи представляють вони науку повною мірою, чи лише здійснюють переднаукове узагальнення фактів" [7, *13*]. Звинувачуючи суспільні науки у тому, що вони не стільки "заглядають" уперед, скільки просто обґрунтовують, коментують, пояснюють факти і явища, які вже мали місце, багато фахівців різних галузей знань, у тому числі й суспільних, вказують на наявну кризу в суспільствознавстві загалом. Це – тема іншої розмови.

Так чи інакше, але суспільства не залишаться статичними, їх розвиток здійснюється під впливом багатьох обставин і набирає справді галопуючих темпів. Що тут є вічним? Тим, що має витоки з первісних моментів формування суспільств? Очевидно, протилежності, протиріччя. Справді, світовий розвиток — це боротьба протилежностей, подолання певних протиріч, кількість яких невпинно зростає і в майбутньому загрожує стати навіть важко збагненною. І все ж треба вчитися, шукати шляхи насамперед для розуміння сутності, пояснення характеру й особливостей таких протиріч, без чого даремно сподіватися на їх успішне розв'язання. Більшість видатних учених, починаючи з Канта, Гегеля, Маркса чи Поппера, незважаючи на всі різнобічності у підходах до проблеми конфліктів, говорили про те, що такі протиріччя притаманні сторонам, "які перебувають у внутрішній єдності і взаємопроникненні, виступаючи джерелом самостійного руху і розвитку об'єктивного світу і пізнання" [10].

Протиріччя є різного рівня гостроти, складності, а тому їх і поділяють на проблеми, кризи, конфлікти, що потребує і різних моделей, підходів до їх розв'язання, хоча фактично всі протиріччя значною мірою були і є за своєю основною природою соціальними протиріччями. Соціальними – тому, що відповідним чином впливають на стосунки між людьми, на їх життя в цілому.

Пізнати соціальний характер будь-якого протиріччя можливо лише за системного, синергетичного підходу до його аналізу, розуміння і пояснення, а за такого підходу оптимальним виявляються і шляхи розв'язання протиріч, оскільки системний підхід і аналіз дають можливість "побачити" явище у максимальній його цілісності, єдності й, водночас, оптимально виокремити його з-поміж інших явищ.

Системний підхід має вирішальне значення і для здобуття нових знань, тобто поглиблення вже засвоєних інформації, досві-

ду, соціальної практики, а відтак, системний підхід має превалювати і в державному управлінні в сучасних умовах. Без системного підходу державне управління, зокрема, має вигляд процесу тушіння пожежі, але не її попередження, унеможливлення.

Щоб краще усвідомити й зрозуміти особливості того чи іншого суспільства, важливо вже сьогодні брати до уваги головним чином те, що найоптимальнішими є два показники характеру суспільства: характер держави, яку сформувало зазначене суспільство, та організація суспільного життя.

Спочатку про перший показник. Часто і до сьогодні, а не лише в контексті відомих праць та ідей Платона, Аристотеля, Н. Макіавеллі, Т. Мора, Ж. Кампанели чи Ж.-Ж. Руссо, мова йде про держави-ідеали (держави-утопії). Однак утопії ґрунтувалися на ідеалізованих уявах про держави загалом, без врахування насамперед субстанційних основ державного управління. До того ж такі утопії ґрунтувалися на, власне, природних принципах управління, від яких, на жаль, багато держав нині відмовилися, або, на заміну їх науковими принципами, просто відійшли. Надзвичайно виразно у цьому сенсі висловився А. А. Богданов, який писав: "Людина у своїй організуючій діяльності є лише учнем і спадкоємцем великого загального організатора – природи. Тому методи людські не можуть вийти за межі методів природи і є відносно них лише окремими випадками" [1, *79*]. "Природа, – як зазначав у свою чергу один із класиків сучасних систем управління Н. Вінер, – у широкому сенсі цього слова може і повинна стати не лише джерелом завдань, які я вирішую, але й підказувати апарат, що придатний для їх вирішення" [2, *44*].

Опертя на природні, апробовані мільйонами років принципи управління, однак і до сьогодні не розроблені і відповідним чином не використані в управлінні загалом і в державному управлінні зокрема.

Другий показник. Для вибору магістрального шляху суспільного розвитку, безумовно, слід брати до уваги характер і особливості процесів державотворення в конкретний історичний час. Наприклад, у світі до початку XXI ст. з 200 держав нараховували близько 40, у яких державно-правові режими, система управління опиралися на Конституції правового і ліберально-демократичного характеру, і влада, головним чином, дотримувалася норм права. Майже половина із членів НАТО, що залишилася, визначали (іменували) себе як держави специфічного перехідного періоду, які або звільнилися або звільняються від диктаторських режимів. Інша частина держав – це держави, що у своєму існуванні спиралися й спираються на колективістські ідеології (демократія, вибори, розподіл влади та владних повноважень і т. ін.).

Важливим є і такий аспект. Чим складніший процес формування державності, тим інтенсивніша боротьба різних суб'єктів суспільно-політичного процесу за громадську думку, за те, аби схилити її на свій бік і, відтак, легітимізуватися, отримати максимально більшу кількість симпатиків, прихильників. Це, врешті, не лише доступ до влади, владних повноважень, а й така легітимізація політичної влади, яка дає змогу максимально забезпечити досягнення, забезпечення реалізації конкретних інтересів. При цьому, як зазначає В. І. Набруско, "кожен з режимів (політичних – М. Г.) застосовується не сам по собі, а в рамках певної комунікативної технології – сукупності засобів трансформації громадської думки через радикальну зміну переконань та настанов, тобто певну реновацію когнітивної сфери психічної реальності" [9, *5*].

Сучасні держави часто є не лише надто різними, а й позначаються різною термінологією. Так, у багатьох випадках, особливо, коли йдеться про високорозвинені суспільства, їх називають постіндустріальними або інформаційними, рідше – глобалізованими. "Наймоднішим", найважливішим є термін "інформаційне суспільство".

Вважається, що вперше характерні ознаки постіндустріального суспільства сформулював Д. Белл ("Прихід постіндустріального суспільства. Досвід соціального прогнозування", 1973 р.), який і вдався до обґрун-

товування поняття “інформаційне суспільство”.

Далі пояснення суті постіндустріального суспільства знаходимо у працях багатьох авторів, які і саму назву такого суспільства пояснюють по-різному. Так, Дж. Ліхтхайм називає таке суспільство “постбуржуазним”; Р. Дарендорф – “посткапіталістичним”; С. Алстром – “постпротестантським”; Г. Кан – “постекономічним”; Р. Сейденберг – “постісторичним”; Р. Барнет – “постнафтовим суспільством” і т. ін. І все ж, переважна більшість дослідників сучасних суспільств мають спільну думку в тому, що однією із домінуючих рис таких суспільств у XX–XXI ст. є їхня інформаційна риса, а інформаційно-технологічний аспект є вирішальним для суспільного прогресу більшості суспільств. Український дослідник А. В. Колодюк при цьому акцентує увагу на трьох основних ресурсах інформаційного устрою суспільств – інформації, знаннях та інформаційно-комунікаційних технологіях [6, 7]. Зрозуміло, що для прогресивного суспільного розвитку важливе значення мають три зазначених ресурси у їх тісному поєднанні і взаємодії.

Відтак, незаперечно, що існування багатьох, навіть слаборозвинених суспільств принципово видозмінюється у зв’язку з інформатизацією. І хоча перехід від індустріального до інформаційного устрою у світі відбувається надто нерівномірно, багато в чому суперечливо, нині мова йде не інакше як про побудову глобального інформаційного суспільства. Про це говорилося ще у 2003 р. в рамках проведення І стадії Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства, на якому лідери 161 держави світу підписали два документи стратегічного характеру – “Декларацію принципів” та “План дій”.

Нині, відповідно до ступеня інформаційного розвитку, здійснюється поділ держав світу та громадян на “інформаційно багатих” та “інформаційно бідних”, що, у свою чергу, формує та визначає міжнародний імідж, престиж, стан розвитку усіх демократичних процесів та громадянського суспільства, інвестиційну привабливість певних держав, показники їх конкурентоспроможності та ін.

Зрозуміло, що подальша інформатизація суспільств потребує розвитку і впровадження високих технологій, комп’ютеризації систем навчання та робочих місць, надання більш широкого доступу громадянам до наукових, освітніх, інформаційних та інших ресурсів.

У цілому проблеми інформатизації суспільств порушуються в працях зарубіжних авторів: С. Алстрома, Д. Белла, З. Бжезінського, К. Бьорда, Н. Вінера, Б. Гейтса, Е. Гелнера, П. Друкера, М. Кастельса, Е. Лемберга, Дж. Ліхтгайма, Г. Маклюена, Д. Рісмена, М. Роуза, Е. Тоффлера, М. Фрідена, Ф. Фукуями та ін. Серед українських дослідників варто нагадати праці таких вчених, як В. М. Бебик, В. Білоус, О. Голобуцький, В. Горбатенко, Г. Грачов, О. Дубас, Я. Жаліло, О. Зернецька, В. Іноземцев, І. Коліушко, В. Коляденко, О. Литвиненко, Я. Підпригорщук, О. Соснін, Л. Чупрій та ін.

У контексті поняття “інформаційне суспільство” нині все частіше використовують і багато інших, фактично похідних понять, серед яких одним із доволі відомих, але малодосліджених, є поняття “інформаційна свідомість”. Йдеться не просто про інформатизацію певних галузей чи процесів у суспільному житті, а й про свідоме, цілеспрямоване використання інформації з метою поліпшення життя людей, забезпечення загального добробуту та ін. Беручи до уваги певну всеохопність інформації і, навіть, деяке її дистанціювання від так званих класичних ідеологій, окремі дослідники виводять і намагаються обґрунтувати термін “метаідеологія інформаціоналізму”, а відтак, інформатизація суспільств, суспільних відносин, на їхню думку, упорядковує кожну окремо взяту конфігурацію політичних концептів, що склалася в окремо взятій державі.

Основними складовими інформаційного суспільства виступають політична та соціально-економічна, а основними індикаторами його розвитку є: а) індикатор технічної оснащеності; б) індикатор прозорості комунікацій; в) індикатор стану інформаційного суспільства.

Існує кілька моделей інформаційного суспільства, однак найпоширенішими є дві – за-

хідна й азійська. Західна (європейська) відрізняється від азійської більшою варіативністю, політичною спрямованістю, демократичними засадами.

Формування інформаційного суспільства має місце і в сучасній Україні, хоча це достатньо складний, болісний і суперечливий процес, що гальмується багатьма перепонами, найпоширенішими з-поміж яких є: брак фінансових і кадрових умов і ресурсів; неефективність національних програм розвитку людських ресурсів; проблеми та ризики розробки та використання інформаційно-комунікаційних технологій; несприятливий інвестиційний клімат; брак захисту власного національного інформаційного простору та ін.

Тепер концептуально розглянемо проблему державного управління у сучасних державах з урахуванням як вищевикладених положень, так і нових науково-об'єктивних обставин.

У спрощеному вигляді державне управління – це сума певних управлінських рішень – писаних, неписаних. До перших належать закони, сформульовані (написані) рішення, до других, головним чином, усні розпорядженняпевногосуб'єктауправління.Постають, однак, кілька питань принципового характеру. По-перше – доцільність (авторитет) управлінських рішень: якою мірою державні управлінські рішення (і скільки їх взагалі) відповідають інтересам і потребам людини, групи, суспільства в цілому. Власне це не лише робить рішення популярним, авторитетним, а й реально корисним для суспільства. Йдеться про здоровий прагматизм державних рішень, чого бракує надто великій кількості державних рішень і в сучасній Україні.

По-друге, прогностичний характер державних рішень – наскільки вони спрямовані в майбутнє, несуть у собі життєво необхідну інноваційність і новизну. Прогностичний характер державному управлінню передусім надає політичне прогнозування. "Політичне прогнозування, – справедливо зазначає І. М. Ігнатуша, – дає можливість внести елемент визначеності щодо майбутнього як внутрішньодержавних, так і світових політичних процесів, надаючи достатній обсяг знань та альтернатив для того, щоб здійснювати керований вплив на політичні процеси, події та явища, важливий і для окремих політичних підсистем, інститутів, суб'єктів, і для суспільства в цілому" [5, *6*]. Якщо вести мову про державно-політичні управлінські рішення, що приймаються в сучасній Україні, то досить важко відповісти, які з них, і чи взагалі є такі рішення, з появою яких пов'язані відповідні політичні прогнози.

По-третє, системний підхід у державному управлінні реально може бути забезпеченим (за А. Богдановим, Л. фон Берталанфі) лише за умов, коли він максимально ґрунтується на вічних принципах управління, характерних для існування природи. Доводячи, що кожне управлінське рішення має свій певний і універсальний життєвий цикл, вже цитовані нами С. Я. Куриц та В. П. Воробйов пишуть: "Процеси підготовки, прийняття і реалізації рішення не залежать від сфери, в якій вони будуть реалізовуватися, а тому вимоги державного управління (менеджменту) і державного права, що регулюють поведінку однієї і тієї самої особи або організації, мають бути взаємно погодженими" [7, *46*]. До цього, зрозуміло, можна додати і відповідну методичну неадекватність програмного забезпечення управлінських рішень на державному рівні в сучасній Україні.

Після Другої світової війни, усього за півстоліття до початку XXI ст., у світі з'явилося близько 60 нових держав, після розпаду колишнього СРСР до них додалося ще 19 держав, а в більш ніж у 30 державах мали місце радикальні зміни державних, політичних режимів. У контексті цих процесів доленосною виявилася проблема саме державного управління, оскільки владні структури, політики, державні діячі багатьох держав виявилися елементарно неспроможними адекватно реагувати на колосальні за темпом зміни суспільного розвитку. Максимально, на що вони спроможні у постіндустріальному, інформаційному столітті, це пояснювати проблеми і хиби, допущені в управлінні суспільними процеса-

ми, або просто виправдовуватися за свою недієздатність. Найяскравіше це підтверджує динаміка, суперечливість, кризовий стан суспільного розвитку, притаманний новітній Україні впродовж майже двадцяти років розбудови власної державності, формування суспільних відносин, нового соціуму. Чому так сталося? Тому, що за багатьох обставин у влади, владних структур виявився колосальний брак стратегічного бачення, підходів і засобів до розв'язання кардинальних завдань в економіці, політиці, духовному житті, попередження загрозливих конфліктів і криз, що постали реально й об'єктивно, поза будь-чиєю волею і бажанням. Що тут виявилося вирішальними факторами, які призвели до владної кризи, появи й поглиблення розколу між державою і суспільством, громадянином і країною.

Перше – нерозуміння і неврахування історичності, природовідповідного характеру розвитку України, окремих її регіонів у якісно нових координатах світового і національного розвитку загалом. Далася взнаки принципова недооцінка минулого історичного досвіду, практики, традиції розвитку українства як унікальної, природно відмінної від інших спільнот, а доволі часто, й елементарне спекулювання, кепкування або й глузування над таким досвідом. Потерпаємо від неповаги до самих себе: колишніх і нинішніх.

Друге. Стратегічно чітко і до сьогодні не визначилися – якими і на яких засадах маємо стати, куди і з ким йдемо. Мова йде про стратегію державотворчого розвитку. Два десятки років воюємо виключно навколо питання: "Як робити?", замість того, щоб кардинально, в інтересах більшості (ідеального збігу інтересів у суспільстві ніколи не буває і не буде), відповісти на питання: "Що робити?".

Третє, пов'язане з двома попередніми. Воно стосується цілісного управління суспільними процесами, державою в цілому. Таке управління розпочинається з прийняттям і обов'язковим виконанням, реалізацією рішень в інтересах як окремо взятої людини, так і суспільства загалом. Чому? Тому, що державне рішення відображає справжні відносини: а) громадян між собою; б) громадян із системою державного управління, державою; в) держави із іншими державами і світовим співтовариством; г) усіх названих суб'єктів із навколишнім середовищем.

Крім того, потрібно взяти до уваги те, що принцип управління загалом домінує у природі. Він, однак, зберігає і забезпечує життя тому, хто відповідним чином мінімізує, максимально зменшує витрати усіх ресурсів на своє існування, на досягнення певних цілей і результатів. Таке регулювання витрат і здійснюється за рахунок управління.

Своєрідність людського співтовариства в тому і полягає, що воно понад усе намагається мінімізувати витрати та забезпечення інтересів усіх членів спільноти, враховуючи і тих, хто є недієздатним у плані здоров'я, праці тощо. Функція такого керівництва – найважливіше завдання держави, державного управління.

І четверте, не менш принципове явище, що ускладнює в багатьох випадках прогресивний суспільний розвиток загалом – це хибне розуміння самої сутності державного управління. Управління країною – це не вказівки, не безпосереднє втручання в будь-які суспільні процеси, їх хід. Так було, зокрема, у колишньому СРСР, що, врешті, значною мірою спричинило його розпад. Справжнє і дієве державне управління – це управління, яке здійснюється за рахунок ідей. Тобто глави, уряди держав, провідні політичні, державні діячі будь-якої країни впливають на управління державою в першу чергу шляхом генерування, пропаганди і реалізації кращих, досконаліших ідей управління соціумом, державою, країною. Чи були такі ідеї з перших днів проголошення незалежності України? Були, і багато: ідеї, концепції, програми і т. ін. Справа в іншому – вони не сприймалися, не пропрацьовувалися владою, провідними політиками України, а якщо й бралися до уваги – то ситуативно, політично-кон'юнктурно, без доведення до кінця. Поряд з цим, як вимушений крок, мало і має місце або повторення досвіду державного управління минулих років, або сліпе, некритичне використання, хоча й позитивного, але чужого досвіду

управлінської діяльності, який важко або й негативно "лягає" на український ґрунт.

Нині в більшості країн світу так чи інакше, але в системі державного управління все ще домінують технократичні доктрини і механізми управління і надто важко відшукати держави, які є науково керованими. Пояснити це не важко: наукове керівництво потребує великого інтелектуального рівня суб'єкта управління (влади, владних структур), відмови від силових методів, примусу, в усякому випадку у доступних, можливих межах. Оскільки моделлю будь-якої держави виступає в першу чергу її конституція, варто саме її аналізувати, щоб зрозуміти, бодай, яку державу прогностично хотіли утворити її громадяни, але не яка вона є реально.

З багатьох факторів, що істотно впливають на суспільний розвиток у великій кількості держав, мабуть найпомітніше місце займає демократія, процеси демократизації. За визначенням політологів, з кінця XX ст. розпочалася не інакше як "глобальна демократична революція". Її назвали ще третьою хвилею демократизації, маючи на увазі, що це не кінцевий варіант демократизації суспільного розвитку.

Беручи цей концепт до більш предметного розгляду [3], нагадаємо і вкажемо, бодай коротко, на основні сентенції, пов'язані з демократією.

1. Демократія – найкраща з усіх поганих форм життя і правління. Як правило, через певний час настає черга авторитаризму або й тоталітаризму. У всякому випадку будь-яка демократія піддається розмиванню, надмірній бюрократизації управління, появі класів, прошарків, груп, інтереси яких у суспільстві за певних обставин не зреалізовані. Врешті баланс між державою і громадянським суспільством, що є базисною засадою демократії, елементарно порушується, що й призводить до трансформації, а то й радикальної зміни політичного режиму.

2. За Р. Далем, демократія має дві основні трансформації – від міста-держави, до нації-держави. Цей процес тягнеться від часів Платона, Аристотеля до сьогодні, коли мову ведуть вже не просто про націю як, головним чином, етнічну людську спільність, але політичну націю, яка, мовляв, має бути у демократичній державі. Доволі спірно, суперечливо, але багато провідних політологів світу, услід за С. Хантінгтоном, як на певний зразок, еталон вказують на американську політичну націю. Питання складне, неоднозначне, таке, що потребує не лише більш глибокого наукового осмислення, а й часу, щоб побачити – що ж буде з такою нацією далі.

3. Реальну демократію, у будь-якому її виді і формі, об'єктивно породжують і забезпечують дві складові: а) економічний розвиток (формування і вдосконалення передусім ринкової системи господарювання); б) політична воля (забезпечення прав людини, політичний режим, політична система, розвиток громадянського суспільства).

4. Загалом (ідучи за думками вже цитованого Р. Даля) справжня демократія можлива і має перспективу за обставин, коли: а) у державі максимально розосереджені або й взагалі нейтралізовані (в ідеалі – відсутні) будь-які засоби насильницького примусу, дій проти особи; б) сформовано добре структуроване, плюралістичне суспільство, в якому маємо хороший баланс суспільних інтересів; в) коли країна максимально є культурно однорідною або відсутні істотні протиріччя між окремими субкультурами; г) високорозвиненим є громадянське суспільство і чітко врегульовані його відносини з державою; д) сформовано високу політичну культуру і свідомість громадян; е) відсутні зовнішні загрози для існування держави, суспільства.

У процесі розвитку демократії, як і формування демократичних держав і суспільств, не лише відбуваються істотні зміни окремих учасників, суб'єктів політичного процесу, а й окремі з них залишаються сталими, по суті, впродовж достатньо тривалого часу. Так, вже цитовані С. Куриц і В. Воробйов з приводу релігії справедливо зазначають: "Суспільною свідомістю маси людей релігія виступає як політичний інститут, що прагне влади у країні і світі; вона існує вічно поза залежністю, чи підтримує цивільну владу, чи виступає проти неї" [7, *137*].

Демократія – не ідеал, не ідол. Реальний потяг людства до демократії, демократичних способів життя і взаємин має об'єктивно обумовлені причини і засади. Звідси зрозуміло, чому інтерес до демократії у глобалізованому, переповненому проблемами, конфліктами, кризами сучасному світі є і надалі буде великим. І для українства нині демократія має бути не модою, не фетишем, але природною потребою, а то й величезною необхідністю для набагато кращого впорядкування свого життя.

Література

1. *Богданов А. А.* Текстология. Всеобщая организационная наука. – М.: Экономика, 1989. – 492 с.

2. *Винер Н.* Кибернетика: Пер. с англ. – 2-е изд. // Советское радио. – М., 1968. – 421 с.

3. *Головатий М. Ф.* Демократія: історія, теорія, практика: Навч. посіб. – К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. – 228 с.

4. *Демидов А. И., Малько А. В.* Политология в вопросах и ответах: Учеб.-метод. пособие. – М.: Юристъ, 1998. – 168 с.

5. *Ігнатуша І. М.* Політичне прогнозування як засіб забезпечення ефективності державного управління: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня. – К., 2011. – 18 с.

6. *Колодюк А. В.* Інформаційне суспільство: сучасний стан та перспективи розвитку в Україні: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня. – К., 2005. – 20 с.

7. *Куриц С. Я.* Болезни государства. Диагностика патологий системы государственного управления и права: Монография / С. Я. Куриц, В. П. Воробьев // Моск. гос. ин-т междунар. отношений (ун-т) МИД России. – М.: МГИМО (У) МИД России, 2009. – 472 с.

8. *Лепська Н. В.* Політична компетентність у програмуванні суспільного розвитку: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня. політ. наук. – К., 2011. – 17 с.

9. *Набруско В. І.* Формування громадської думки в умовах легітимізації політичної влади (масово-комунікативний вимір): Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня. – К., 2006. – 20 с.

10. *Яндекс-энциклопедия.* – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http: // slovari.yandex.ru.

Закономірності світового суспільного розвитку і формування держав нині потребують радикальної перебудови державного управління.

Закономерности мирового общественного развития и формирования государств сегодня требуют радикальной перестройки государственного управления.

World's society development of state formation needs the rebuilding of state governance today.

Надійшла 24 листопада 2011 р.